

գտնուելով՝ անտի անունն առած է։ Քաջուշուայ այս բառը հանրազած է ազգային ուսուցիական գրքերու մէջ։

Ամեթոստիս

Հրէից քահանայապետին լանջանոցի պատուական քարերէն մին ալ Ամեթոստիս էր, որուն վրայ փորագրուած էր Իսաքարայ աւուներ։ Ամեթոստիս հոմանիշ են Ամեթիստոս, Մեդեիսիկ։ Ամեթոստիս կամ Ամեթիստոս յունական ՝ Ἀμέθυστος = անքիստոս բառին տառադարձութիւնն է։ Կը նշանակէ ոչ-արքեցոյ։ Հիւրէ այսպէս կը թարգմանէ, իսկ Պլուտարքոս կ'ըսէ՝ թէ այս բառը կը նշանակէ լրախառն գինւոյ գոյն։ Պլուտարքոսի տուած նշանակութեան նպաստաւոր կ'երեւի Տօնսկ. յայրորդ բացատրութիւնը «... Ամեթիստոս»՝ և ըստ իւրուամբ ունի շրջաբոլոր բացառոյն թանձրութեամբ, բայց նշոյլ սպիտակի միջին գինեւոնի երեւի»։ Լատ. Amethystus. երբ. אֶמֶתֶשֶׁט = անհալման կամ ախալման քաղդ. ռան-էկիս (Հորթու աշք)։

Բայտ նախնեաց՝ Աստուածաշնչի թարգմանութեան մէջ Ամեթիստոսի կամ Ամեթոստի Amethyste, ոչ միայն Մեդեիսիկը հոմանիշ է, այլ նաեւ Սառսակ, զոր և կը տեսնեմք Աստուածաշնչի հետեւեալ պարբերութեանց մէջ։

«Եւ կարգն ճորտոր՝ գոճազմ և ակաւտ և սուտակ»։ Եբ. ԽԷ. 19։

Խոթանաւորից յոյն թարգմանութիւնը կը գնէ։ «Καὶ ὁ στίχος ὁ τρίτος, λιγύριον, ἀγάτης, ἀμέθυστος = անքիստոս»։ Վուլգատին ալ Amethystus կը գնէ։ Առ նախնիս Սառսակ բառի գործածութիւնը մեզ շատ շփոթ կ'երեւի։ Եթէ այս բառը Ամեթոստիս հոմանիշ է, որուն յոյն կ'ըսէ Ἀμέθυστος, այն ատեն միայն այս յն. բառին պէտք էր սեփականութեան, որուն հակառակը կը տեսնեմք, ըլլալէս Մենդ. Բ գլ. 12 համարին մէջ։

«... և անց է սուտակ և ակն քահանայի»։

«... Καὶ ἐκεῖ ἔστιν ὁ ἀνθράξ καὶ ὁ λίθος ὁ πρῶτος = քրապիկոս»։ Ուրեմն յոյն չի գնիր Ἀμέθυστος, այլ տարբեր անուն մը։ Իսկ վուլգատին բոլորովին տարբեր բառեր կը գործածէ, այսինքն, «... ibi invenitur bdellium et lapis onychinus»։ Եւ այս վերջին լատին բառն՝ ոչ ստաակ և ոչ պրապիս կը նշանակէ, այլ Նեղեմաքար։ Այս կերպ հանքային բառերու շփոթութիւն՝ ոչ միայն մեր Աստուածաշնչի, այլ նաեւ օտար ազգաց թարգմանութեանց մէջ կը տեսնուի։ Ստաակ բառը այլ եւս Ամեթոստիս հոմանիշ չի համարուիր։ Նորայր և Հ. Մէնէփիեան, զայս

կը սեփականեն գլ. Rubisի, իսկ Քալուռնի Grenati։ Հ. Մ. Քալուռնի վարդապետը, իւր Հանրագիտակ բառարանին մէջ այս բառին նկատմամբ կը գրէ, թէ «Առ նախնիս մեր ակունքն Սառսակ, Կարկեհան, և Կայծ շփոթին ընդ միմեան և մի համարին. զի գրեալ է [Սառսակ կարկեհանն է, և յակունք գիրքն Կայծ աթի]։ Վարդ. Մենդուց. [Կայծն կոչի ստաակ, նման է կրակի կայծի]։ Տօնակ. — [Կարկեհանն կայծ կոչի որ է հրադոյն]։ Նշ. Եզեկ. — Բայց ես գրաւն Կարկեհան սեպականեցի եւրոպական Rubis անուան, Գնատակ՝ Grenat անուան և դիպոք Escarbucle անուան։ Պատճառք շփոթութեան այս է, զի երեցունց արմատ է գալլիսագաւտ պաղլեզի, իստն ընդ օտար նիւթս»։

Հ. ՍԻՄՈՆ ԵՐԵՄԵԱՆ

Շարայարեկի

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

(Շար. տես յէջ 492)

5. Հինգերորդ Յօդուածն է՝ Սանահին (տեղագրութիւն)։ — Իս. Յարութիւնեան արդէն իսկ ծանօթ դէմք մ'է մեր Ռուսահայ գրականութեան ասպարէզին վրայ՝ իւր քանի մը հրատարակութեամբ, և այլ և այլ յօդուածներով. այս անգամ իւր գրութեան նիւթ ընտրելով Սանահին, կը նկարագրէ զայն բաւական ընդարձակ ոճով առանց կարեւոր յիշելիքները զանց ընելու, որոց օգտակարութիւնն անմիտելի է։ Ահաւասիկ բովանդակութիւնը։

I. Սանահինի դիրքը և կլիման։ II. Սանահինի գիւղը։ III. Պատմական տեղեկութիւններ։ IV. Սանահինի վանքը։ V. Վանքի մասերը, 1 նախագաւթի, 2 գաւթի, 3 Սուրբ Աստուածածնայ եկեղեցին, 4 Ամնափրկիչ եկեղեցին։ 5 Արքայական դամբարան։ 6 Մագիստրոսի ճամբարան։ 7 Ս. Գրիգոր եկեղեցին։ 8 Փղերի գաւթի։ 9 Գրատուն կամ Նշխարատուն։ 10 Զանգակատուն։ 11 Սպասարանները դամբարանը։ 12 Սուրբ Յակովբ եկեղեցու աւերակները։ 13 Ս. Յա-

րութեան եկեղեցին. 14 Գրիգոր Տուտեորդու
զամբարանը. 15 Ուուսցի Յովհ. Բաշանայի
զամբարանը. 16 Ս. Սարգիս եկեղեցին. 17 Սուրբ
Կարապետ եկեղեցին. — այս ա-
մենք մի առ մի կը նկարագրէ յիշելով նոցա
բարերարներն, կառուցանողներն և վերստին
նորոգողներն, և այլն, և այլն: VII. Աղբիւր-
ները. VIII. Սանահնի կամուրջը. VIII. Վան-
քի՝ սրբութիւնները, որոց մէջ նշանաւոր
մասունքներն հետեւեալներն են՝ պատշաճ կը
համարիմ՝ հոս բառ առ բառ օրինակել Յար-
գոյ Յօղուածագրին այլ ամենահետաքրքրա-
կան մասը:

1) Աբ. Գրիգոր Լուսաւորչի աջը, որ շի-
նուած է արծաթից և ոսկեջրած. բռնիք և մատ-
նեմատը իւրար հետ ծալած են ձեռքի դաստա-
կէ վրայ, և այդպիսով սբ. աջը խաղաղութիւն
առեւել միջոցին բռնած դիրքն ունի: Մատեն-
մատին հազցրած է մի կանաչ ակնով զարդա-
բուած զեղեցիկ մատանի. բազուկի երկու ծայ-
րերը շրջապատուած են ակնազարդ ապարան-
ջաններով: Աբ. աջի վրայի գրուածքից երեւում
է, որ շինուել է ԹՃԼԻ Հայոց Թուին (1654-
1685) Յեղաշար կաթողիկոսի և Վրաց Գորգի
Խանի Թաղաւորութեան ժամանակ:

2) Աբ. Յովհան Օձնեցի իմաստասէր կա-
թողիկոսի աջը, նոյնպէս արծաթեայ և ոսկե-
ջրած, նոյն ձեւով. շինուած է նոյն Թաւակա-
նին, զարդարուած է ակնեղով և մի մատանի
է կրօնը. շինուած է « ի Թաղաւորութեան Դատ
Սուրբմանին, և Հայրապետութեան Տեսուն Ե-
ղիազարու և Խանութեան Լուսա թահաղ Ղու-
թիխան և Աղաւազ Էմբրագեղեցի սուրբ Օհանա-
թիսի Աքազին և Դաւիթգունի շինեցաւ ձեռամբ
ուստայ Յովսէփին և Սարգսին »:

3) Թովմա առաքելի ակնաջը, որ ապա-
ռած կոշուած ոսկրն է. փաթաթուած է բամ-
բակի մէջ և զրուած մի աւետարանածէ ակ-
նազարդ արծաթեայ պահարանի մէջ, որ դրսից
ձառնուած է ակնեղած փոքրիկ երգիկեղեան
զանով: Դռնակի ճակատին նկարուած է Թով-
մա առաքելը՝ ձեռքին բռնած մի թուղթ, որի
վրայ արաբերէն տառերով գրութիւն կայ:

4) Թովմա առաքելի մատուցը, որ զը-
րուած է արծաթեայ ոսկեջրած սիրուն խաչի
մէջ. իսկ խաչը զրուած է մի աւետարանածէ
արծաթեայ և ոսկեջրած ծանր պահարանի մէջ,
որ իր մեծութեամբ ու զեղեցիկութեամբ զերա-
զանցում է բոլոր մատուցների պահարաննե-

րին: Այս արծաթեայ շքեղ պահարանի մէջ,
ապակեայ ծածկի տակ զրուած են զանազան
քարեր և ապակիներից մէկի վրայ զրուած է -
« Համբարձման տեղի քարեցն է, որ համբար-
ձաւ Տէրն մեր »: Երկրորդ ապակու վրայ զրուած
է « Սրբազան սբ. Գերեմիանի վիմիցն է, որ
մշտապէս բերէ զՂոյս իւր առ հաւատացեալս »:
Պահարանի վրայ նկարուած են Պօղոս-Պետրոս
առաքեալները, իսկ դրանցից վերեւ հրէշակու-
ներ առ ամպեր: Պահարանի յետեւը զրուած
յիշատակարանից երեւում է, որ շինուած է
1817 թուին:

5) Դուկաս աւետարանից ծնօտի մասը, որ
ամփոփուած է աւետարանածէ արծաթեայ պա-
հարանի մէջ. մատուցը նկատելի է. պահա-
րանի փականները զարդարուած են արծաթեայ
և ոսկեջրած պատկերներով: Պահարանի յե-
տեւի փայտի վրայի գրուածքից երեւում է,
որ պահարանը շինել է տուել Բարսեղ եպիս-
կոպոսը:

6) Մասն սբ. Նշանի, որ զրուած է ակա-
նակուռ խաչի մէջ, իսկ խաչը՝ զրուած է վե-
րոյնշեալ աւետարանածէ պահարանի մէջ՝
Դուկաս Աւետարանից ծնօտի հետ:

7) Աբ. Աստուածածնայ մազը և զգետի
կտորը, զրուած են զեղեցիկ, ականակուռ խաչի
մէջ. խաչի էջ զրուած է աւետարանածէ պա-
հարանի մէջ, որ շինուած է արծաթից և ոս-
կեղծ է: Պահարանի վրայ զրուած յիշատա-
կարանից երեւում է, որ այս մատուցն ու
պահարանը վանքին ընծայել է Յովսէփ արքե-
պիսկոպոս Արղւթեանցը:

Այս զիւտու կը յաջորդէ IX. « Վանքի ձե-
ռագիրները » որոնք զփաղկաբար երեք կտոր
են միայն և այն այլ աւետարան: « առաջ այս
է, կ'ըսէ, Սանահնի Վանքի ձեռագիրների բա-
լոր Հարստութիւնը . . . Այն Վանքի, որի
բարաշէն ու քանդակագործ դարաններում
հարիւրաւոր և զուցէ՛ նաեւ Հազարաւոր ձե-
ռագրեր կ'ին շարուած, որի շրջակայ անմատ-
չելի բարաժայտերից անգամ քարացած ձե-
ռագիրների կապոցներ հանուեցան . . . »
Աւագեղի կորուստ:

6. Սանահնի կը յաջորդէ Զորոգետի նշա-
նաւոր հնութիւններէ՝ Կոյս Բէրը և Կոյնոյ
յուր Գրիգորիս Բաշանայ Երզնկեանցի գրած
պատմական և տեղագրական մանրամասն
նկարագիրն, յորում մէջ կը բերուին նաեւ

քանի մը հայկական արձանագրութիւններ, զորս Յարգոյ յօդուածագիրն նշմարած է աստ է անդ. գրութիւնը թելադատե համառօտ է, ասկայն զուրկ չէ ի կարեւորաց, առտի և օգտակար ընկնանուին:

7. Նոյն արժանապատիւ քահանայն գրած է նաեւ՝ Լուսաւայ Հարաւոր վերնագրով համառօտ յօդուածը, յորում պարզ է կոկիկ տնով կը նկարագրէ մի առ մի այն ամենայն ձեւակաւութիւնը կամ թէ՛ ըսեմ՝ արարողութիւնը, որոնք հարսանեաց միջոց տեղի կ'ուսնան Լուսուայ մէջ, զիստօր կէտերն են. Նշանադրութիւն (կրկին տեսակ). Հարսանեաց պատրաստութիւն և Հարսանիք:

8. Այս յօդուածն շարունակութիւն է Հանդիսի Բ տարի, Բ դրէ մէջ հրատարակուած Վարդապետ վերնագրով Խմբագիր—Հեղինակի գրութեան, այս մասին մէջ կը խօսի «Նշանաւոր ասոնք», ու լրաց, որպիսիք են Նոր տարի, Ծնունդ և Զրօհնէք, Սուրբ Սարգիս, Բարեկենդակ, Տեառնըդառաջ, Մեծ պատ, Ծաղկազարդ, Չարշարանաց շաբաթ՝ Զորեքշաբթի, Հինգշաբթի, Ուրբաթ և Շաբաթ. Զատիկ, Համբարձում, Լուսաւորչի պատը, Վարդապետ և Նաւասարդի աւուրք մէջ կատարուած հանդէսներն և արարողութիւններն:

9. Հայկական երաժշտութեան մասին. — Յարգոյ Հեղինակն՝ Վ. Փափազեան, սոյն յօդուածովս նպատակ ունի «կարելի եղածին չափ ուսումնասիրել հայկական երաժշտութիւնը, խօսելով թէ՛ եկեղեցական և թէ՛ ազգային եղանակներէ մասին»: Առ այժմ՝ տպագրուածն գրութեան պառջին մասն է. Գործիքներ, որք առ հասարակ հայ ժողովրդեանն գործածուած են և կը գործածուին, և որք՝ ինչպէս երաժշտական եղանակները՝ կրած են արեւելեան հին և նոր ազգաց ազդեցութիւնը: Մեզ համար աւելի հետաքրքրական է ազգային եկեղեցական եղանակներու վրայ զբեղբը, զոր կը խոստանայ ուրիշ յօդուածով մը. բայց արդեօք պիտի կարողանայ լուծել մեր շարականաց խաղերուն աստիճանի և չափի գաղտնիքը. այդ շատ տարակուսական է, գոցէ և անկարելի:

10. Հայ Բեմական Վարդապետ. — Այս յօդուածովս՝ ընթերցողն կարող է կազմել կատարեալ գաղափար մը, հայ գիւղացոյ դաշտային աշխատութեան եղանակին և զործիքներուն վրայ, որոց գրական անուանման յօդուած են նաեւ ժողովրդականն: Մեծապէս շնորհակալ պէտք է լինիք Յարգոյ յօդուածագիրն, որ բաց ի այդ բոլոր գործիքներու կազմութիւնը, ձեւը և պաշտօնը մանրամասն՝ բացատրելէն, առանձին եւ՝ իւրաքանչիւր գործիքի և նոցա լրացուցիչ մասանց զատ զատ պատկերները փորագրել տալով, ամենուան անունները նշանակած է ի օտորեւ: Հեղինակին՝ ինչպէս այս գրութիւնը, նոյնպէս նաեւ յաջորդաբար գրելիք աշխատութիւնն, որ պիտի լինին Տնային գործիքներ, արհեստական գործիքներ, կարասիներ, շորեր և զանազան տեսարաններ գիւղական կեանքից, յոյժ գնահատելի աշխատութիւն մ'է:

11. Դեռ եւս չի կնքած մեր այս գրատեսական պատկերը, յիշեմք նաեւ պր. Ստ. Լիսիցեանցի Գրատեսակներ՝ Հետեւեալ առասպելական պատմութեան, որ է՝ Նկարագրութիւն հոգեւորական վարդապետ Յովսէփի (հրատ. Մեքարդ վրդ. Տէր—Մովսէսեան). — Պր. յօդուածագիրն նախ յիշեալ գրող զիստօր կէտերուն ամփոփումն ընելով՝ կը յաւելու թէ՛ «Յովսէփի և Բարդամի այս պատմութիւնը ոչ այլ ինչ է՝ եթէ ոչ Բուդղայի կեանքի նկարագրութիւնը քրիստոնէական ոգով», և թէ՛ «սոյն պատմութեան այլեւայլ լեզուաբանութիւն օրինակներ կը գտնուին, որք՝ որչափ ալ զիստօր կէտերով նման են, սակայն «ուսին բնորոշ տարբերութիւններ, որով ստիպում են ընդունել մի քանի առանձին խմբագրութիւններն»: Այդ խմբագրութեանց կամ օրինակաց իրար հետ ունեցած աղբրան իմանալու համար՝ մեծապէս նպաստաւոր կարող է լինել Մեքարդ վարդապետի հրատարակութիւնը:

Տ Ա Յ Յ Տ

